

Aby docenić w pełni niezwykłość „nowego” pałacu Götzów i pozostałych części składowych brzeskiej rezydencji, należy bliżej poznać nie tylko inicjatora jej powstania, ale także tych, którym zawdzięcza ona swój kształt, jak też warunki kulturowe mające nań zasadniczy wpływ.

Obraz pałacu

Trzeba też pamiętać, iż – jak napisali Tadeusz Chrzanowski i Marian Kornecki w wydanej w 1982 roku książce „Sztuka Ziemi Krakowskiej” – brzeski obiekt zajmuje miejsce szczególne wśród pałaców i dworów naszego regionu i pod wieloma względami różni się od tego rodzaju rezydencji, jakie w tym czasie powstawały w Łodzi czy na Śląsku. Twórcy, Ferdynand Fellner i Herman Helmer, podkreślili nie fabrykanckie lecz ziemiańsko-arystokratyczne ambicje mecenasa. Według Chrzanowskiego i Korneckiego stworzyli oni w Okocimiu „niezwykłą w swym estetycznym wyrazie mieszaninę rozmaitych inspiracji, utrzymując całość w duchu neobaroku”. A jest to neobarok w wiedeńsko-finesieclowym wydaniu, będący nawiązaniem do architektonicznej tradycji rozwiniętego baroku francuskiego. Jednym z jego głównych twórców był Jules Hardouin-Mansart (1646-1708), który nadał ostateczny

kształt zespołowi pałacowemu Wersalu. Styl ten ma odbicie także w twórczości architektonicznej Fischera von Erlacha (1656-1723), autora projektu słynnego wiedeńskiego kościoła św. Karola Boromeusza i kaplicy księżęcej w katedrze wrocławskiej. Przypomnijmy postaci obu architektów pałacu, korzystając z ustaleń historyka sztuki Jerzego Wyczasanego, przedstawionych w BIM-ie z czerwca 1993 roku.

***

Ferdynand Fellner i Herman Helmer jako projektanci pracowali razem w latach 1872-1915 pod szyldem założonej przez siebie spółki: Atelier Architektoniczne Fellner & Helmer. Urodzony w Wiedniu Fellner (1847-1915) był uczniem swojego ojca, znanego architekta wiedeńskiego. Natomiast młodszy od niego o dwa lata Helmer (1849-1919), z pochodzenia Niemiec, zrazu był uczniem Wilhelma Gottgetraua w Monachium, następnie studiował w wiedeńskiej pracowni Ferdynanda Fellnera starszego, w której zetknął się z jego synem, późniejszym przyjacielem i współnikiem. Przez pięćdziesiąt niemal lat wspólnej działalności na znacznym obszarze Europy od Hamburga i Zurychu po Sofię, Toruń i Odessę zaprojektowali oni 48 budynków teatralnych, kilkadziesiąt zamków, pałaców i willi, a ponadto wiele obiektów użyteczności publicznej, fabryk i kamienic. Wszystkie w stylu powszechnego w tamtych czasach historyzmu, neobaroku i modernizmu połączonego z secesyjną dekoracją o falujących liniach i asymetryczną kompozycją, której ojczyzną stał się na przełomie XIX i XX wieku Wiedeń.

***

W założonym przez nich atelier zatrudnieni byli inni jeszcze architekci m.in. Franz von Krauss, Aleksander Graf, Josef Tolk, Ernst von Gotthilf, Rudolf Krausz i Polak Tomasz Pryliński (1842-1895) – jeden z najwybitniejszych naszych architektów drugiej połowy XIX wieku, autor projektu restauracji krakowskich Sukiennic, gmachu Krakowskiego Towarzystwa Ubezpieczeń przy ulicy Basztowej 9 i zakładu dla nieuleczalnie chorych fundacji Helclów w Krakowie, pawilonu Browaru Okocim (opracowanego na wystawę we Lwowie w 1894 roku) oraz wielu innych. W tym to właśnie atelier powstały m.in. plany obiektów zbudowanych w różnych miastach polskich: budynków Liceum im. Mikołaja Kopernika i teatru w Cieszynie, niezrealizowanego teatru w Krakowie, teatru w Toruniu, zamkowego teatru w Łańcucie, niezrealizowanego także gmachu Filharmonii dla Warszawy, Kasyna Narodowego Szlacheckiego i słynnego Hotelu George’a we Lwowie, pałaców: Zamoyskich w Jabłoniu na Podlasiu, Potockich w Antoninach na Wołyniu i Długoszków w Siarach koło Gorlic. W atelier Fellnera i Helmera powstały także plany przebudowy teatru w Bielsku-Białej oraz niezrealizowanych przebudów pałaców Tarnowskich w Dzikowie i Radziwiłłów w Nieborowie.

***

Powiedzieliśmy już wcześniej, iż pałac Götzów w swej pierwszej redakcji – zrealizowanej w oparciu o plany powstałe w atelier Fellnera i Helmera – składał się tylko z korpusu, pawilonu zachodniego, kaplicy pałacowej i zachodniego łącznika. Jego część wschodnią zaś, a więc pawilon wschodni wraz ze wschodnim łącznikiem, a może też oranżerię z grotą i palmiarnię wraz ze ścianą parawanową, zaprojektował i zrealizował w latach 1908-1911, także w stylu neobaroku, inny wiedeński architekt Leopold Simony (ustalenie Jerzego Wyczasanego). On też był autorem projektów wystroju architektoniczno-plastycznego i wyposażenia. Aliści według autorów „Sztuki Ziemi Krakowskiej” wszystkie te części pałacu zaprojektować miał krakowski architekt Jan Zawiejski (1854-1922), autor planów teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie i przebudowanego w latach 60. XX wieku teatru im. Ludwika Solskiego w Tarnowie.

Andrzej B. KRUPIŃSKI

Różne style tworzą harmonijną całość